

Улцуска — бц күүнээрээ

НАМТАН УОПУТ АТАСТАНА

Ааспыт нэдиэлэрэ Нам улуусун делегацията улуус баһыыһа А. П. Атласов, улуус Мууннарын председателэ И. Р. Попов салайааччылаах, барыта 27 буюуланнар, билигин улуусунугутар 19-с "Манчаары олоһуусарын" хайдах тэрийбэти билиһинэ кэлэн бардылар.

[illegible]

Нам улууһун баһылыга А. П. Атласов быйыл киир-
лэргэ Саха сирин норуоттарын б-с спортивной оонньуу-
лара ыһылларын, аастыт сайын Чурапчы улууһа
“Манчаары оонньууларын” үрдүк таһымна ыһаллыһын,
тэрээһин бары еттунан олус үчүтэйин көрбүттэрин, ол
иһэн уопут ыла, билсэ кэлбиттэрин эттэ, делегация сас-
таабын билиһиннэрдэ. Инновацион даҕаны Нам улууһа
Чурапчы улуунунуун хардарыта сибээстэхтэн, доҕор-
дохон үлэлэригэ бэлэм дьэтэ.

Мунхаары салайан ылыштыг Чураггы удууунун Мунхаарын председатели В. В. Гуляев "Манхаары соннуулаарыгар" ханык хамылыһыалар үлүлээбиттарын билииннорор. Бу тарханынэс чугас сыгар нэһилээктэр кыттаалара улаханын билиэтээн туран, үлө-хамнас хайдах төрүлүбүтүн билиинноророрго тылы Мугудай нэһилээгин баһылыга К. И. Пермикова, Одьулуун нэһилээгин баһылыга Л. В. Ефремова, Хатылы нэһилээгин баһылыга У. Н. Агласова бастаһыт. Салгыы сүрүн хамылыһыалары салайыт В. П. Баранов, К. К. Чиглынаров, Т. Т. Брылаева, о. д. а. көксөөтүр. Намтан кэлбит делегация кабинеттарынан тарҕан, төрөһүн үлүн-хамнаһы салгыы биһистэ.

"CO" кооп.

Тыа хаһаайыстыбата

Ааспыт сайын бийиги удууспут
отгооһунга оторунан ытыллыба
тах үрдүк кырбанын ситисинга.
Онон бэйэбит сүөһүлэрибитин сэл-
пыларбытын толору хааччылар-
быт таһынан атын удуустарга
атыллыыр кыахтааһынпыт. Бу
үлэ хайдах баран иһэрин туһунан
удуустары тын хаһаайыстыба-
тын управлениетын начальнига А.
С. Филатов биллэрээрин.

тийгээхтээхтэр. Кинилэр барьта
500 тоннаны атыгласыггара.

Үеһаз Дьаангы улууһа предприниматель М. Д. Николаевта 200 тоннааттан 165 тоннаа, И. В. Ануфриевтан 100 тоннааттан 32 тоннаа тастылар. М. С. Седальцевтан 200 тоннаа ыһыахтаахтар. Барыта 500 тоннаа атыллыастыгыра.

Сунгаар уугууна М. П. Михай-

лааччылар-көмөтөбөллөр, оңно
ылааччылар атыылааһым сыяны
тыттан туһунан харчы төлүүлөр.
Бу үлэни удуустаагы тыа хаһаай-
ыстыбатын управлениета тэрий-
сэр, холтуруоллур. Нөһүлүмгө-
бистигтэн оту атыылырга эбии
сайаакалар бааллар эрэри, рес-
публикабыт правительствота
төһөнү атыылырбытын бигэр-
тэн турар. Ону толорууга үлэли

АТЫЫЛАММЫТ ОТ ТИЭЙИЛЛЭР

-Бийиги улуус кураанын дараан биллэр. Сорох сыяларга олут тийбэжэ атын улуустарга сир юрлөхөн тийсин олтуурбут, атыларларбыт баар суол. Бийиги атыларбыт олтуурга табыгастаах усуллубуйаны тэрийэн, дөмжүт сөргөбүт үлэни таба тэрийэн, кэннэ сыяларга оттоммодох элбэх олут олтоолубут. Ол оннугар сорох атын улуустарга ходоуналар ууга былындан, ардактар мэхэйдээнэр, кыстыгы туоруур отторун ситэ булдумматахтара. Бийиги улуус кэннэр кыналыктарын өйдөөн, ордунаар олмутуттан атылыгыра бынаарсомолыт.

Барыга 2000 тонна оту атыпты-
ырга Муома, Уһаз Дьааны, Сун-
таар, Горнай улуустарынын дуо-
габар түһэрсибилит. Бу күннэргэ
муомалар Е.Д. Лукинтан 100 тона-
ны (атыыласпыттарын барытын),
И.В. Ануфриевтан 100 тоннаттан
67,5 тоннаны тиздидилэр. "Мьн-
дарайы" ТХПК-тан 300 тоннаны

лөвөтэн 150, В. В. Смирновтан 100, А. П. Аммосовтан 100, С. С. Игнатьевтан 50, Н. П. Игнатьевтан 100, Талей ЖСПК-тан 100 тоннаны атылалыахтаахтар. Барыта 600 тонна бүтүлүк.

Горнайлар А. И. Андросовтан 135 тонна отгон 125-тин, 135 тонна сеннактан 36 тонназын, И. П. Михайловтан 150 тонна оту ыстыкта-ахтарын барытын иттилер.

Муома, Унхэг Дхаанг улуустара отторун "Туймаадагороснаб" лизинговой хамгаанааа транспортдоршан тасгардылар Горнай, Сунтаар улуустара таһар тарилтатэри будулмууттар, бөкөнор оператордоохтар Отбисрдинтонина бастакы суортаари 5-тиз тяһ. солк атыманар. Атыманайлар от 50 бырыһыана эрдэ барымолута Ордугун тизэн бүтэн төлөн аажнаастаха. Бастын хаачыстыбалаах оту бизро сатыбыйт. Билингте дистри бу өттүтэр себуласпэт бухолуу, кэрипитез суух. Тизийитигэр оту атын

сылдыбыт. Онон атылааһытга
эбиги сайаалка ылылыбат.

Түгэлсн туһана, удуус олох-тоохторутар маньныг иһигэинэр-бит. Удуус баһыһыгын отчуотугар "Мындаарай" ТХИК үлэһиттөрө зеленаны (күөх маассайы) удуус нэһиһэннэһиттэр атыһыһаҕа кэмэлэһэргэ эппиттэрэ. Итинэ ологуран, удуус салалата, управ-ление, "Чурапыч" ТХИК бырабы-лыаннаа атыһыһыгт дьонго таһыһыһар босхо транспортынан хааччыһаҕа быһаарынна. Атыһа-һаһар сыана тоһоһаһтар 4 тһ. солк. Туттарыһар үүт сыанатын суотугар атыһаһаһаа син. Бу олус интэметэлэх, туһалаах аһыһыһ атыһаһан үүт ыамын урдүтэһххитин, суһу эһэнэһ сыл таһсаһаһар тһаһаһххыһын сөл.

Огу таһыны үлэлээрэ бу күннэргэ үтэһеэн бэра тураллар.

Алексей СЛЕПШОВ.

Командировка

СУРУНАЛЫЫСТАР ДЕСАННАРА

Бу сайын от ыһыгар ыһтыллыахтаах 6-с республикатаары норуоттар спорттуннай оонньууларын көрсө, тохсунньу 30-31 күннэригэр ыһтыһынарар-быһыларар эйгэ суруналыыстар, улуустартан корреспонденттар, уопсайа 50-ча киһи Нам улууһугар муһунулар.Түөрт бөлөгүнэн нэһиликтэринэн араахан үлэһитилэр.2-с бөлөх уһук Искра, Таастаах, Салбаан дэриэбинэлэргэ сырыттылар.Бөлөх делегациятыгар Владимир Семенович Доллонов салайаччылаах "Килии куорат" корреспондента Наталья Протопопова-Натали, "Ханалас" хаһыатыттан Василиена Федотова, Кэбээйиттэн "Кобяйский вестник", "Дабаан" суруналыыһа Михаил Новгородов, "Саха" араадыһа, "Саха" НКЖК спорттуннай телесуруналыыһа Василий Посельская, "Сэргэлэх уоттара" биэрийи "Московский проспект" ыһтыаччыта Елизавета Протопопова, Намтан "Эгискил" хаһыат биэр тутуах корреспондента Инокентий Иванов араадыһах сырыттыбыт.

одар ыал субсидиянан туһанан, 3 ыал тьа хаһаайысты-
батын министэри субсидияттан туһанан дьээ тултубут-
тар.

"Хойого" бааһытай хаһаайыстыба салайааччыта Ийюкөнтүтү Рожан хаһаайыстыбанылар 200-төн тахса
ынах сүөлүнү, 150-ча сылгыны тутан олорор. Бөйөтө
оолорун кытта үлүлүлүлөр эбит. Хаһаайы: "Ынах-
тарыбы оор курдук буюбуйдиһиңи, аһатаһи, ол кыста
бөйөм аһааһаака сылдьыам" - диир күлө-үрө көпсөйөр.
Чахчыта да онук, хойого мый-ыраас, сүөлүлөр күөх
отунан дөлүккө аһыны тураллар. Бу үлүлүлүккө олтору
СР Президентэ Е.А.Босисов каларын күтүлүлөр.

ТААСТААХХА. Горнай, Кэсээнги улустарын кылта холбоһон олоро сылдыһыгыт нэһилиэк 1953 сыллаахха аҕараарылхан өстүбүт дэрэбинэ, 1986 сыллаахтан Өргөһөөх дьин аатынан сөргүтүллүбүт. Нэһилиэннээхсээннэ бөлүгүтү туругуна 312 киһи олорор. Сүрүт дэрэбиктэри сүөһү, сыгыты бушар. Бу манна мраморнай этгээх дьин мезенэр этилдибитэх сүөһүлөөх бааһынай хаһаайлыктаахылар.

Сэлтан ордуук үзэлннр эмнэ эдэр 27 саастаах Е.С.Федотов салайан олорор. "Үтүв дылалыан" тутуллубут оскуолаҕы 41 ор аҕроскуола хайысханыан үөрэннлэр. Үөрэнэччилэр "Инниэтэ харды" аарымылар куонсурутарыгар сөһиһиллэхтэр. Оскуоланы снһыары аҕоснай саалта тутуудан, олохтоохтор эмнэ дыарыктаналлар. Уһуяан 15 мөстөлүзүк, өмнө 31 интилкөччү снһллар. Манна эмнэ соторууаарыта гаас снһтнмэ кнһрбит. Уот снһтнмэлэр санга кабель туруоруллубут, уһук дэрннбнналартан бу кнһлнлэк кнһнтөн чүтас сытар буолан, снһдлар туһаһар. Быһарыан бнһр

Искрада Ф.В. Абрамовы кыпта көрсүтүү

чаахтай марахын аймлыбыт. Спорт өтгүтүр спорт бөтөрөөм Р.Н.Никитин салайар, сакхымка маастардар баалар. Кулгуура уонна духубунас сыһыан баалар диктө тутуллубут. "Уйгу" тыа хаһаайыстыбатын специалиһа В.Е.Аргунов этэринэн, 402 тобо ынах сүөһүгү, 300 сыһыны итэллэр. Мөччирөөг алаас сирдөрө хойуутук үүнөр, быһыл 1250 тонна от олтоомут. "Тускул" бааһынай хаһаайыстыба салайааччыта зоотехник О.А.Аргунова хаһаайыстыбатын көрдөрдө.

Салтыптың 2-с стр. көр.

*Бэчээт департаментын салаабааччын Ф.П. Пестриков,
Нам удууһун баһылыга А.Г. Атласов.

ИСКРАҒА Сана баһылыгынан соторутуудагы та-
дыллыгыт эдэр салайааччы Ф.В.Абрамов көрүстө.
Наһилиннар 130 киши оолдор, 2012 сыллаахха 9 кы-
даастах 40 мөстөлөх окулала тутуллубут. Биликтөр
пуунук: өр сыл үлөмүбүт А.С.Румянцева салыан үлө
төтөр. Утуулаан, окулала орхлорун, наһилинниэни
көрөр, ыарыттан утары прививкалары онорор.
Наһилиннэкс Благоустройство сыла билгирисалар, Р
Президенти гранылар кыайбыттар. Дарисбинэ кытты
өтүтүөр куруулааһынга үлө кыттылыбыт, профли-
диниээн диктаторун онотсубуттар. Наһилин ис суолу-
тар үлө кыттылыбыт, таас, буор кутуллан билгэрди-
к тутсубут. 2005 сыллаахха таас өткөс кирим, олохто-
охтор абырмыктарын астына кэспитилэр. Суотабай
сибэс 2018 сыллаахха кэриктэтэр билиминанар. Уу-
лустаны сырдатар уст лаамталарын сарсыарда холбо-
он барап, кыһытун 6 чааста араараллар эбит. Барыттар
харыстабылдахтык сыһыаннаһалары иттигэн
эмэс көстөр. Наһилин тэриллэбит 20 сылыгар анал-
дах кыһыт таһааттарбыттар "Алаас" Сыһыналт кыһа
элибх өртүткөх дьаһаллары ылатар, наһилик уонча
сыл чөл олох тутуһан, бөрт сэрэктөх дьаһанан оло-
ролтор. Дьаһалта дьикиттэр билиитенкалахтар, кыһи-
галары библиотекар С.Н.Терентьева сүүрэн-көтөн бу-
лан адалар. Үлэтэ суох 7 киши баар, бөлгөлөрүн хаһай-
ыстыбаларын көрөн олоролтор. 2013 сыллаахха иккө

sochi.ru
2014

"Одна страна -одна команда"

"Сага олох" объявляет акцию **"Болеем за наших"**. В случае победы команды Российской Федерации на XXII - й зимней Олимпиаде в Сочи, редакция газеты **"Сага олох"** в период с 25 февраля по 25 марта 2014 года (в течении месяца) будет принимать частные объявления коммерческого характера бесплатно.

ЭРЭНЭ КЭТЭНЭБИТ

Бу нэдиэлэ бүтүүтэ Аан дойду болзомтото биһилиг дойдубут биһир кэрэ, мааны куоратыгар - Сочина түмүллүү. Дойду бүтүүн өр сэл-ларга бэлэмнэммит ХХII-с кыһылгыт Олимпийскай оонньу-лара сараланыахтара. Ол спорт улуу бырааһынньытын Саха сириг олохтоохторо, Чурапчыбыт дьон - сэргэтэ эмиз үөрэ кэтэһэр. Хайаан даҕаны дойдубут чулуу спортсмен-нарыгар "Ыалдьан", хамаанда бас-тырыгар эрэл улахан.

Егор Дмитриевич Аржаков ДЛКоржин аатынан Чурапчытаагы спортивной институт - оркуола дирижэртэ солбуйааччы.

- Биднийг оскулабтыг оролго уонна коллектива Сочита буолар олимпиаданы үөрэ кэтэһэбит. Бу спорт үрдүкү чыпчаала буолбут улахан күрэхтэһии чарыхай түтүнүрүн дьоммут, оролорбут көрдүнэр дизиммит оскулабытыгар иккэ сиргэ улахан телевизордары турууран холбоотубут. Оролорго Олимпиадаскай оонньууларга аһамыт кыһаас чаастара буолулаа.

быгтара. Оюлор олох ис сурахтар-
риттэн Россиябыт хамаандатыгар
ыалдьалларын биллэрбиттэрэ,
ханнык спортсмен, ханнык
көрүннэ кыттарын барытын ыры-
тан билэ сылдьаллара хайрадьаах.
Олимпиада тизмэтигэр кылааста-
рынан кэсир көрдөрөн савалаа-
быттара. Ол иһинэ улуушка тусту-
кпугт Василий Гоголев кэлэн,
оюлору кытта көрсөн, спорт, олим-
пийскай оонньуулар сорууттарын
суолталарын кэспэбита. Респу-
бликабыт спорка миниктирэ Миха-
ил Гуляев Сочи олимпиадатын фа-
культы музейга болуктабыта. Онон
биһиги дойдубут туһунар эрэн
олимпиаданы кэтэһэбит. Ону
таһынан биһиги оскуолабытыттан
бизе киирлээх делегация барыах-
таах. Дирижэтор Н.Н. Гуляев, тре-
нер А. Кардашевский, учууталлар
М.А.Егорова, А.Н.Кузьмина, илгэ-
эччи М.П.Сысаятына түйээн олим-
пиаданы көрөн килиэхтэрээ.

«CO» кооп.

Расписание спортивных состязаний

[illegible]

АЛЕКСАНДР ШАДРИН ГРАН-ПРИ ХАБАЙЫНА

Сахалартан мууһунан скульптураны оноруу биллилээх маастара Александр Шадрин Сочта муу скульптураны оноруута 15 хонустаах күрэххэ кыттан, Гран-при хайаайына буолан кэллэ. Уон бастыҥ скульптордар—Россиыттан уонна тас дойдудартан күрэхтэһиилэрин финала Каргополь, Выборг, Москва уонна Сочи куораттарга буолла.

Бастагы түһүмэххэ (Каргополь куорат) 24 чаас устата ыһыһылыыг куон- куруска А. Шадрин "Защитерскай" Мадоцца сар- сыардата" дииз компози- цииаан кылган бастаабыта. Иккискэ (Выборг куорат)

кыттааччыларга 48 чааһы
бизирбиттэ. История тиз-
мэтигэр үлэлэниллиэх-
тэрэ. Маньаха биилти ма-
астарбыт "Тевтонской ор-
ден хотторбут рыцаря" тиз-
мэнэн эмиэ бастакы мизэ-
тэрэ тахсыбыта. Үһүс
Москвага буолбут кэирсигэ
сөһүһу тизмэстэ куон-
курус сараланыр дээр
билилбит этэ. Сөрөбизий
быһыһтынан Александра
"Россия историята. Рома-
новтар династияларынан 400
сыла" диин тизмэ иһинэн
Николай-П ыраахтаары
скульптуратын айыах-
таар. Скульптор Николай-
П көргөзэ Александра Фе-
доровнаһын храм иһир-
дэһинэн түһөн иһаллэри-

огорбута. Олус бэркэ
оҥуһуллубутун, уобарас-
тар олус майгыныыһла-
рын бэлэттээн туран, Ро-
мановтар удьуордара мах-
тамыгтара. Бу үлэ баста-
кы мистэттэни ылбыта.

Үс бастагы түнүмөх түмүгүнүн бастагытар хааллаптар, Сочига күрөү түмүктөтүлүр, Александр Шадрин "Войналай сыныалан" дигн үлүнн онтордо. Итиннэ Энн хангына хайаһар хаалыстаах, атлар орхоро туралларынын айда. Бу композицига иккис мизастени ылла эрээри, түөрт түнүмөх түмүгүнүн бастаан, Гран-при хабаайыһынан буолла.

СИА материјал, готан.

Салтыкта.
Иннин хайыат 1-кы стр. көр.

Хотон иһэ ып-ыраас, кубус-курааһах, сэбиэскэй кэмэ саһатан ыһыһыксыттар түмэни устутар үлэһиллэр, уоттарыгар иэстэхтэр дьээн бьыһыттар. 2007 сыллаахха саха ыһаарын Горнай улуутун Улуу Сыйһыһыттан аҕабыллар. Бу боруода уратыта дьээн атын сүөһүнү кытта булгуһуо суохтаах, саха оҕустарын анаан туталлар эбит, түмүтэр эттэрэ урдук суортаах мраморнай эт дьээнэр. Салайааччы саха сүөһүтэ Саха сирин баайа дьээн Москва куораттан эт реставраторы сыаналаабытын кизэн тутта саһаатын үлүстөтөр.

"Чэвир" культуура киинэ (сал.П.И.Атласова) бйлаанна-ахтык 1986 сытан улэлиир Улуустан куюкурустарга кытталлар, олохтоох мелодик-тар А.Атласова, П.Жиркова, Н.Егорова, Н.Замарцкая аат-тарын кизин тутталларын билэрэллэр. 2013 сылтаахха "Дьээрэй" дин ансамбль тэ-риммиттер, П.Жиркова тылы-гар, матыыбыгар айымлыбыт "Өргөлөөх вальса" дин ырыа-ны ыллаан болэхтээтилэр. Со-

чигт буулаары турар олимпиа-
даны көрсө олохтоохтор
куустаринэн, сөргүтүлүбүт
унаар олохторун туһанан,
олимпиада уотун сымволын
таастан оңорбуттара харагага
тунсагайдык көстөр. Ити кур-
дук бөрт түмсүүлөх, кэскил-
лээх дэризмөсү үүнэр-сайдар
суулту гүтүбүр.

САЛБАНГА. Нэм
улууһун саамай уһук нэһили-
этин А.Х. Новиков салбыан оло-
рор. Бу нэһилиэккэ 300 киһи
олорор. Нэһилиэккэ 1995 сыл-
лаахха гаас ситимэ кирибит
Оскуола дирижктэр Н.Б.Ви-
нокурова арыаллаата. Үөрэнэ-

Суруналыгы В.Ф.Посольский и

ИГ. Ролонг хаааайыстыбатын бичигчинэрэр.

Сурунальыс В.Ф. Посельская интернационалар

эчидлэр төрөшүүрттэри кытта сибээстээхтик үлэйдилэр, ол курдук, күһүн ахсын "Муусуоу" диян аахтаан үөрэнэччилэр, төрөшүүрттэр уонна педколлектив муус ыһыыгыгар, "Зарница" сонньууларга, Саха дьылы көрсүү тэрээһиннэригэр анал ааттары олохтоон, интэриэһинэй тына ысталлар. Үөрэнэччилэр "Кэскил" хайыскага сүүс бырыһыан суруйтарбыттар, 10-с кылаас үөрөнөөччүгэ, эдэр корреспондент Алина Лутинова "Сосновый бор" лааҕарга баран сыһыанан кэлбит Оскуола үлэһиттэрин кытта.

улзлалт баай музейга сыртгай байхгүй. Обүг саригтан тутуулдубут, сэлбисэй кэмнээри маллары олус кичэлтээхтик хайран олороллорун сөөгөрдүбүт.

Нэвчилжээ марамын, медлуун суох, хайягыг суругтараллар эбит да, сырыг суруунаа хас да ийи байга, соогуу асыгыгын кэнээ кэлэртэр хомойоллорун, саха кэнэлэ мэлтхүтүк кэстөрүн этэллэр. Байыл муус устар ийга "Би-лайл" суутаабын сибэхээ туарын кэлээлэр. Дьаалта дьитин ысары бэртээхэй саха баларын тунгусттар. Араас дьааллар, бэтэрсэннэр мустан сүбөлэнэр сирдэрэ буолбутун үөрө баласкыһыа.

Сайны Намга ийгитинээр-
рэр-билээрэй эйгэ күнээрэ
хайдах ааспытын ыргытны
буолла, олохтоохтору кытта
ха да көрүнлэгэ спортивнай
күрэхтэһинилэргэ киисэн,
ийгитинээрэр-билээрэрэйгэ
үлэһитээрэ кудайыллаах
тарьстлар Сайн Энсиэли
хочутугар 6-е Спартакиада си-
тинилээхтис, түмүүллээхтис
ыгтылларгытар бадыларгы.

Вера ПЕТРОВА.

Командировка

КӨДЬҮҮСТЭЭХ КОНТРАКТ ТУНУНАН

Российская Федерация Президент Владимир Владимирович Путин "Строительство справедливости. Социальная политика для России" программнай ыстатыйалар педагогический үлэһиттэри кытта көдүүстээх (эффективнай) контракты түһэрсин наадалаарын туһайбыта. Көдүүстээх контракт дээн тугуй? Бу аңардас хамнаһы үрдэтти эрэ дээн буолбакка, үөрэх тэрилтэлэрин үбүлээһинэ, үөрэх хаачыстыбата, үлэ түмүгүн таһына дүөрөлөһөн тупсарыгар туһуламмыт механизм.

Онтон үөрэх хаачыстыбатын тупсуута тэрилтэ материалнай-технологический базатыттан, педагогтар таһымырыттан, анал литературалар, оборудованиенан хааччыллыгыттан улахан туугулукаады саарбага суох.

Улууспутун ылан көрдөххө, бүтүгүн күнүгэ барыта 26 уһуяан, 27 оскуола 1150 педагог үлэһит-хамсы сыйдыр, мантан үрдүкү уонна бастагы категориялаагы - 647 педагог. Бу сыһыпарлартан көрдөххө, кадрлар хааччыллыгы куһаҕана суох. Сыллата оскуолалар, уһуяаннар итэҕэр-үөрэтэр таһымнара үрдээн иһэрэ үөрдөр. Ол курдук, 6 уһуяан, 2 оскуола федеральнай, 11 оскуола, 7 уһуяан, үөрэх салалтата республикатаады инновационнай технология буолан тэтиһээхтик үлэһиттэр.

Оскуола иннинээҕи саастаах оҕолору уһуяаннаан хабыы - бу көдүүстээх контракт сүрүн көрдөрүүтүнэн буолар. Бу хайыскага Саха Республикатын Правительствотун 2013 сыл муус устар 30 күнүнээҕи 448 нүөмүрдээх дьаһалынан ыһылылар үлэ быһаанынан - дорожоннай жартанан, 3-тэн 7 сааһыгар диэри бары оҕону уһуяаннаан хабыы сорууга турар.

Манна бииһи балаһыанньабыт хайдагы?

Бүтүгүн күн улууспутугар уһуяаннар уонна оскуола-садтар барыта 1500 оҕону хабын үлэһиттэр. 2012 сыл атырдыах ыйыттан уһуяаннарга электроннай учарат системэ олоххо киллэрдэ, учаракка төрүүтүнэн 3 сааһыгар диэри 551 оҕо, 3-тэн 7-тигэр диэри 300 оҕо турар. Учараты суох оҕорууга Чурапчы 4 уһуяаннар кыласка биризмэлээх бөлөхтөр, чаһынай уһуяаннар аһыланнар 35 оҕону хабылар.

2013-2016 сылларга Саха Республикатыгар оскуола иннинээҕи үөрэх инновационнай сайдыыта "бырайыагынан" оҕо уһуяанын тутуу уонна уларытан тутуу ыһылыыттан 240 улууска Чурапчы салионньоттөр 40 миэстэлээх, Төһөй нэһилиэгэр 50 миэстэлээх, Боттоҕо нэһилиэгэр 40 миэстэлээх уһуяан саҥа дьаһаларын тутууга быһааннар. Россия Правительствотун соруугунан 2016 сыла диэри 3-тэн

7-гэр диэри саастаах оҕолор 100% уһуяаннаан хабыллыахтаахтар.

Оскуола аңардас билиини эрэ биэрбэтэ чакчы, хаачыстыбалаах үөрэх иитиһэ суох кыаллыбат. Хас биирдэ оскуола итэҕэр-үөрэтэр программата оҕо бары өттүгүн толору сайдарыгар аһаҕастаах уонна, бастатан туран, хаачыстыбалаах буолуохтаах. Эбиги үөрэхтөөһүн чэрчитинэн, оҕо айар дьоруа сайдарыгар араас куруһуоннар, секциялар, сайынны лааҕырдар, араас көрүнүгэ оҕо түмсүүлэрэ, анал оҕо билигин ханатар хайыскаларга марируттар систиэмэлээхтик үлэһиттэр. Бу барыта хас биирдэ оҕо оҕорор усулуобуйатыттан, дьаһалтан материалнай балаһыанньатыттан хааччага суох буолуохтаах. Бүтүгүн күнүгэ бииһи улууска оскуола оҕон ахсааньыттан эбиги үөрэхтөөһүн араас көрүнүгүнэн 79,7%-на хааччыллан оҕорор. Бу көрдөрүү сыллата тупсан иһэригэр кыах баар, ону табатык туһанарга кыаллыахтаахпыт.

Үөрэх хаачыстыбатын ситиһири наахсыйы сабыллан уонна бу эйгэр эдэр үлэһиттэри утуууга суох кыаллыбат. Учредителлэр, үлэһиттэр эдэр да, уопуттаах да специалисттары утуууга эбиги мизотэри олоххо киллэрэллэр ирдэнэр.

Үөрэх хаачыстыбатын таһымна үрдэтти биир сүрүн усулуобуйатынан саҥа экономический механизмнары киллэри буолар. Бу бюджет сиреэтибэлэри табыастаахтык туһанын үрдээһини хааччыйар, ону таһынан сыһыаннары уларытыыга (үөрэх тэрилтэлэрин укулааттары) сүрүн усулуобуйа буолар.

Республикага 2007 сыллаахтан саҥааҕыт үөрэх тэрилтэлэрин үлэ төлөбүрүн саҥа систиэмэлэргэ көһөрүү хамнаас стимулирующий (оҕуруу) чаһыны улаатыннарар кыагы биэрбитэ. Оскотун 2010 сыллаахха биризмэлээһини фондата хамнаас фондатын 10 бырыһыантан кырата суох буоларына, билигин көбүлээһини фондата 30 бырыһыантан итэҕэр суох буолан турар. Республика Правительствотун 2013 сыллаахха үөрэх үлэһиттэрин хамнастарын үрдэтти дорожоннай карта көрдөрүүдөрүн толорууну хааччылыта.

Республика үөрэхтөөһүн миниситрэ С.С.Татарикова үөрэх эйгэтин үлэһиттэрин тохсуннууга мунньагар бэлиттээбитинэн, үөрэхтөөһүн көдүүтэ суох оҕурууттары улаатыннарар өрүттэр бааллар. Ол курдук, тыа сиртэр үөрэхтөөх ахсаан аччаан иһэрэ омуна хаалыта, бу балаһыанньа маломкомплектнай оскуолалар, уһуяаннар элбээн иһэллэригэр тиэрлэр. Бу оскуолаларга, уһуяаннарга үбүлээһин дьаһалы оҕурууттарына онгоһуллар уонна 3 сыл иһигэр 1,5 төгүл улаатыт. Билигин муниципалитеттарга 50 үөрэх тэрилтэтин филиалларга көһөрүү, 10-га диэри ахсааннаах оҕо үөрэнэр 33 тэрилтэтин реорганизациялааһын сорууга турда. Үгүс үөрэх тэрилтэлэригэр педагогтар уонна атын персонал хамнастарын фондатын дүөрэллэһити норматива тутуһуллубат. Республикага үөрэх тэрилтэлэрин баһылыр суолтата суох функциаларын ауторесонный механизмнары туһанын ситэтэ суохтук ыһылылар. Ол иһигэр үөрэнээччилэргэ итин аһаҕы тэрийиһэ, медицинский хааччылыыга, дьаһалар, тутуулар, оборудованиелары көрүүтэ-истииһэ.

Улуус уонсай үөрэхтөөһүн салалтыа биир көдүүстээх ыһыаларын үөрэх тэрилтэлэрин үбүлээһин механизмнары сайыннарыыга муниципальной сорууттары рейтингтөөһүн буолуо. 2014 сыла манньа механизм агрооскуолалары өйөөһүн туһаныла. Рейтингтөөһүн механизма үөрэх тэрилтэлэригэр аадырыстаах көмөнү оҕорорго кыах биэрэр.

Үөрэх хаачыстыбатын сыһыаннаһын региональный систиэмэтин тупсары чэрчитинэн государственнай (муниципальной) оҕолор ведомственной

иституттаригар уларытылар кыллаллыахтаах, үөрэх эйгэтигэр социальнай өнөҕү оҕорор тэрилтэлэр үлэһитин хаачыстыбатын тутууга суох сыһыаннаһына бырайыак олоххо киллэрэллэр.

Уонсай үөрэхтөөһүн тэрилтэлэрин учууталларын биир кэллим государственнай аксаман кыллэрэллэр. СР Президентин 2013 сыл атырдыах ыйын 30 күнүнээҕи 2221-№-дээх "О республиканской деловой игре "ПРОФИ-Учитель" ыйаарын толорор сыаллаах "ПРОФИ-Учитель" дьаһалынай ооньуу кэтэхтэн түһүмэр түмүктэнэн, билигин очнай түһүмэр ыһыла турар. Бастагы түһүмэр бииһи улуустан 417 учуутал кыттылыы ыһыла, очнай түһүмэр 10 учуутал кыттылыы ыһыла сылдьаллар.

2014 сыл оскуола иннинээҕи үөрэхтөөһүн Саха Республикатын государственнай бюджеттан субвенция суотуттан үбүлэнэр, оттон көрөр-истэр оҕолор олохтоох бюджеттан уонна төрөптүгэр төлөбүрдэригэр.

Саха Республикатын Үөрэх миниситристотин быһаарылынан 2014 сыллаахха ФГОС киллэрини боруобалыырга улуус 8 пилотнай уһуяаннара быһаарыллыбыттар.

Эбиги үөрэхтөөһүн систиэмэтигэр биридислэн үбүлээһин нормативтарын киллэригэр үөрэнээччилэри учууттааһын уустуктарыттан уонна программа арааһыттан сылтаан оскуола иннинээҕи уонна уонсай үөрэхтөөһүннэн хаалан иһэр. Маньаха ороскуоттар нормативтарын аары дьэһэ буолуохтаах уонна үөрэх тэрилтэлэригэр өйдөнөр буолуохтаах. Киллэр кэмэй-дэрэ тэрилтэлэр программалары олоххо киллэрэллэригэр септөөх буолуохтаах. Оҕолор эбиги үөрэх программатын биридислэн талааларын учуоттуохтаах.

Эбиги үөрэхтөөһүн оҕо ахсаанын үрдэтти көрдөрүүлэрэ 2018 сыла диэри оҕолору оҕурууну хааччылыыга, педагогтар хамнастарын үрдэттигэр сылаары ороскуот икки төгүл улаатарын ирдэиллэр. Оҕон муниципальнай тэрилтэлэр таһымнарыгар эбиги үөрэхтөөһүн сайыннарыыга үбү тыһыры ирдэнэр: тэрилтэлэргэ административнай персонал аччатыы, профиланайа суох ороскуоттары оптимизациялааһын, төлөбүрдээх үөрэх оҕолорун киллэри, ирдэнэр хайыскалары уонна үлэ көрүннэрин баһылыр суолтата үбүлээһин. Эбиги үөрэхтөөһүн педагогун үлэтин хааччытыытын сыһыаннаһы саҥа ирдэил турар. Кили үөрэтэр эйгэтигэр үрдүк кылаас таах профессионал буолуохтааһын таһынан, психология уонна педагогика сүрүннэригэр биир специалист буолара наада.

Оҕон көдүүстээх контракты киллэри 2014 сыла сүрүн соруу буолуохтаах. Көдүүстээх контракт көбүтэ киллэрлэр:

1. Государственной (муниципальной) сорууттарга тэрилтэ үлэтин түмүтүн тус сыаллаах көрдөрүүтэ киһи контингентин уратыларыттан уонна үөрэх программатыттан.

2. Араас көрүнү үлэни толорор үлэһиттэр хамнастарын дифференциалыы хааччылар хамнаас уонна стимулирование фондатыгар оптимизация кэмэй олохтоһун.

3. Үөрэх тэрилтэлэригэр үлэ нормативы систиэмэлэнигэр.

4. Үөрэх тэрилтэлэрин локальной нормативнай аакталарынан үлэһиттэр көдүүстээх үлэһиттэр көрдөрөр критерийдэри олохтоһун: үлэһиттэр хамнастарын туһунан балаһыанньа, үлэ дуогабардарыгар эбиги сөбүлэнэр.

5. Үлэһиттэр чопчулааһыт, илдьириһитиллэб дьуһунастаах эбигиэстэрин оҕоруу.

Саха Республикатын Ил Түмэн Государственной Мунньагар Президент Егор Афанасьевич Борисов хас биирдэ үлэһит киһиэхэ сүктэриллибит үлэтигэр тус эппиэтинэстээҕи туһунан тоһоҕоон бэлиттээбитэ. По-

сударственной уонна муниципальной тэрилтэлэр байдаларын үлэһиттэрин сыһыа үлэ дуогабардарыгар көһөрүүнү саҥа ыһаахтаахтар, дуогабардар көдүүстээх буолуу саҥа принциптэрин учуоттаан оҕоһулуубут буолуохтаахтар. Бу программа олохуран, манньа дуогабардары оҕорсуу үлэтин сүрүн чааһа 2013 - 2015 сылларга ыһааһылаах, оттон түмүктүүр түһүмэр - 2016 - 2018 сылларга.

Көдүүстээх контракты киллэригэр тэрийиһэ бу курдук үлэни саҥа ыһаахтаахтыт:

1. Муниципальной тэрилтэ салалтатын иһинэн көдүүстээх контракт үлэтин тэрийиһэ анал бөлөх олохтоһуохтаах. Үлэ бөлөгүн саҥа ыһаахтар үөрэх салалтатын бөрөктөөһүнэ, үлэни хааччылыы, үлэни ыһыты специалистна, муниципальной тэрилтэ юридический сулуустатын специалистна, профсоюз бөрөктөөһүнэ, үөрэх тэрилтэлэригэр уопуттаах үлэһиттэр киллэрлэр.

2. Муниципальной тэрилтэ салалта ааччыларын уонна туска категория үөрэхтөөһүн үлэһиттэрин көдүүстээх көрдөрүүлэрин бигэрэтиги туһунан нормативнай-правовой аакталар оҕоһулуохтара.

3. Муниципальной үөрэх тэрилтэлэригэр көдүүстээх контракты киллэри бөрүтүстэригэр быһаарар үлэни тэрийи, муниципальной тэрилтэлэр салалта ааччыларын аһаан үөрэтэр семинардары ыһыты, үлэ коллективтарын кытта көрсүһүүлэри тэрийи ыһытылаахтара.

4. Үөрэх тэрилтэлэрин салалта ааччыларын уонна үлэһиттэрин үлэһиттэр көрдөрүүтүн уонна критерийдэрин туһунан туран, үлэ индивидуальной дуогабардарын оҕорсуу (эбиги сөбүлэн) ыһааһылаах.

Үөрэхтөөһүн саҥа ыһааһы сайыннары түмүктэригэр эйги, ыһааһылаах учууталлар, профессиональный квалификациялыгыттан, саҥа усулуобуйа үлэһит сатабылыгыттан, Российской Федерация оҕуруутар буолар уларыыларга тирэһэн, таһымнаахтык үлэһиттэригэр тутуһулаах.

Салайар үлэ сүрүн сорууттара - үөрэхтөөһүн бары субьекстарын итэҕирэстэрин көмүскээһин, дьаһала туругун туһунан объективнай чопчу дьаһалдарынан хааччылыы, үөрэх систиэмэлэргэ үгүн уонна мөкү өрүттэрдээх тенденциялары булан быһаарыы, тэрилтэ сайдыытын бырайыактааһын уонна программалааһын.

Үөрэх тэрилтэтин салайааччылар улууска стратегиялаах сорууттар туолалларыгар эппиэтинэстээхтик уонна инновационнаахтык үлэһиттэр наада. Бүтүн салайааччыттан государственнай уонна муниципальной салалты, менеджмент уонна экономика уобаластарыгар үрдүк ирдэбилтэр тураллар.

Бүтүгүн түһүмэр сүрүн сыала - хааччылыылаах үөрэхтөөһүн көрдөрүүтүн үрдэттигэр көдүүстээх контракт киллэри.

Манна көдүүстээх үлэни ыһаан, үөрэх үрдүк таһымна хааччылыы сорууга турар. Үөрэх хааччытыытын сыһыаннаһын, үбүлээһин, усулуобуйаны чопчулааһын систиэмэтин оҕоруу - бу буолаллар көдүүстээх контракт киллэригэр сүрүн хайыскалар.

Дакылаатын түмүктэри туран, бүтүн ураты кэм кэллэ дээн бэлиттээхтин баарбыт. Саҥа оҕуруу ыһааһыттан үөрэхтөөһүн саҥа ыһааһын саҥа дьаһал. Төрөптүгэр уонна оҕолор кууэтэлэрин үөрэх систиэмэтигэр хааччылааһына бииһи сарсынны күнүгэ араллээх буолуохтутун бэл.

Барытаах сарылаах үлэһиттэр ситиһиһи баарбыт!

К.К. ЧИЧИПНАРОВ,
Чурапчы улуусун үөрэх управлени-
стын начальнига, Саха Республикатын
үөрэхтөөһүн туйууна,
Российской Федерации уонсай
үөрэхтөөһүн Ботуоттаах үлэһитэ.

Хайыст бачаэвкэ барыллэр профита: 16 ч 00 м. Бачаэвкэ барылыныа: 16 ч 00 м. "Сага олох" редакциянай-издательской халбоһуука 3.02.2014 с. офетка бачаэттыныа
Адырына: 676670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". Индекса: 54907. Хайыат нэдиэлэһэ үстэ: өлтуөрүчүккэ, эллэнэргэ уонна субуотала тэксэ.